

LEEUWENHART

Monika Helfer

Leeuwenhart

ROMAN

Vertaald door
Ralph Aarnout

Wereldbibliotheek

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door
ondersteuning van het Bundeskanzleramt Oostenrijk

Oorspronkelijke titel *Löwenherz*

© 2022 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, München

© 2024 Nederlandse vertaling Ralph Aarnout /

Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Nico Richter

Omslagbeeld © Mark Owen / Trevillion Images

Foto auteur © Stefan Kresser

NUR 302

ISBN 9789046830437

www.wereldbibliotheek.nl

Wereldbibliotheek maakt deel uit van Park Uitgevers

voor onze bagage

I

Een nieuwe dag,
een schoon overhemd

I

Zo was mijn broer Richard:

Hij dacht als hij liep aan liggen,
als hij zat aan liggen,
als hij stond aan liggen,
zelfs als hij vloog dacht hij aan liggen.
Dacht altijd aan liggen.

Hij slenterde vooruit op zijn scheve benen, waar ze hem ook maar naartoe brachten, *vooruit*, zijn hoofd voor zijn benen uit, dat werd immers niet door de ruwe aarde afgeremd. Hij pakte platte stenen op, liet ze over het water scheren, hij was graag bij het water. Hij bukte zich naar een hazelworm, zette hem op zijn blote arm en neuriede hem iets voor, 'Going Up The Country' van Canned Heat, en stelde zich voor dat hij in een ver oerwoud was, waar z'n grote broers en zussen angst en schrik verbreidden. Een andere vent, eentje met scheve armen, had hem verteld dat hazelwormen het verschil hoorden tussen praten en zingen, net als slangen. Volgens hem kwamen vissen ook aanzwemmen als je met een cassetterecorder en de goede muziek aan de waterkant ging zitten en je gedeisd hield.

Mijn broer had de hele dag de hele hemel in zijn ogen,

en als de hazelworm daarbij van zijn arm viel, bekommerde hij zich er niet meer om – mens of dier, het was ieder voor zich. Hij zag eruit als de knappe broer van Alan Wilson, de zanger van Canned Heat, die was toen al dood, hij had op zijn zevenentwintigste een eind aan zijn leven gemaakt – Richard zou dat op zijn dertigste doen. Er liep een hond achter hem aan, een beest met een dubieuze stamboom, borstelig, tot net boven zijn knie, ze mochten elkaar meteen. Hij liep met hem mee tot het donker werd en de struiken eruitzagen als spoken. Voor het blok waar hij woonde, op de tweede verdieping, boog Richard voorover naar de hond en hij praatte tegen het dier, eerst als een leraar tegen een scholier, daarna als een pastoor tegen een misdienaar en ten slotte als een komiek tegen zijn compagnon op het toneel, hij zei: ‘Blijf bij me, ga niet weg! Ik noem je, hoe noem ik je, hoe noem ik je, ik noem je: Sjamasj. Je bent mijn zonnegod. Voel je thuis in mijn hok. Maar niet in de hoek schijten, als het even kan.’ Wat de toekomst ook brengen mocht. Linksom of rechtsom. Voor mens en dier. Je kon haar altijd nog een strootje in de weg leggen.

Enmaal boven ging hij, hoe krap zijn kamer ook was, op zoek naar een slaapplek voor Sjamasj, en besloot dat hij op de grond voor zijn bed moest liggen, op de afgedragen winterjas die hij al drie keer bij me had gebracht en die ik drie keer had opgelapt. Hij begon de hond te onderwijzen. Allebei liggend, Richard op zijn bed, de hond op de vloer. Niet alleen hazelwormen, slangen en vissen horen het verschil tussen praten en zingen, maar bepaalde zoogdieren ook, meende hij al gauw ontdekt te hebben.

Waar Richard liep, liep de hond voortaan ook, en de hond volgde waarheen mijn broers benen leidden. Richard brak vier eieren in de pan en deelde ze met Sjamasj. Hij leerde de hond verstandig te kijken. Zo hoorde dat. Toen hij vooroverbukte om zijn vacht te aaien, stelde hij vast dat die stonk. Morgen, morgen zou hij shampoo meenemen naar het meer en hem flink inzepen. Goede shampoo, voor als Sjamasj een gevoelige huid had onder zijn ruige vacht. Hij liep de supermarkt in, wat met een hond verboden was, speelde voor slechtzienende, stak een fles fijne Nivea-kinder-shampoo in zijn bovenbeenzak, die op dezelfde hoogte zat als de bek met de tanden van zijn hond, en liep zonder te betalen langs de kassa, met een starre, lege blik en een uitgestoken vrije arm, de hond aan een korte lijn. Sjamasj speelde mee, keek intelligent en verantwoordelijk.

Na een week kon de hond alles wat een hond volgens Richard moest kunnen. Uit dankbaarheid trok hij zijn laken glad, op een van de helften schoof hij zijn beddengoed tegen de muur, de andere dekte hij af met een paardendecken die hij in het meer had gewassen, met dezelfde shampoo als de hond, daar was voortaan de slaapplek voor Sjamasj. 'Je hebt je proeftijd doorstaan.' De hond begreep het en rolde zich op zijn plek op.

'Hij is volmaakt zindelijk,' vertelde hij mij, 'een statige hond, zelfs zijn scheten houdt hij in, hij laat ze pas als we buiten zijn.'

Ze sliepen allebei lang en diep en 's ochtends roken ze precies hetzelfde. Ze werden op zondag wakker voor het ontbijt en kropen er daarna meteen weer in. Richard zou beginnen met een baan, hij was een uitzonderlijk vakman,

hij behoorde tot de avant-garde van de arbeidersklasse, maar pas na de zondag daarop, nog zeven keer slapen, dan werken.

2

Op een maandag in die heerlijke zomer, nog voor de schoolvakantie waar Richard zijn leven lang in zijn jaarkalender aan vasthield, alsof hij een eeuwig schoolkind was, vond hij aan de Bodensee, bij de baggergaten, een badkuip. Hij was misschien bedoeld als drinkplaats voor de paarden, zodat ze niet dronken van het water waarin moeders met hun kinderen zwommen. Het was vroeg in de ochtend, negen uur nog maar, geen badgasten, nog geen muggen, nog geen paarden die in het water stonden te pissen terwijl ze uit de badkuip dronken, de zomer al een flink eind op streek en het rook alsof er ergens broodjes werden gebakken. Hij trok zijn hemd en zijn spijkerbroek uit, knoopte ze aan elkaar en verstopte ze achter een wilg. Een onderbroek droeg mijn broer nooit, niet uit levensbeschouwelijke overwegingen niet, niet eens uit praktische overwegingen niet, maar omdat er nooit een in zijn kast lag en meestal omdat hij vergat er een aan te trekken en hij er pas aan dacht als zijn broek al boven was. De badkuip had de kleur van eierschalen en dat bracht hem op het idee, want hij had eens een kinderboek willen illustreren waarin een dwerg met een blauwe muts in een eierschaal de wijde zee op was gevaren. Waar de kuip gebutst was woekerde roest, het email was ruw geworden. Onderin stond een bruine plas van de regen. Hij trok takken

van een struik en veegde daar de kuip mee schoon. Kinderen hadden een opblaasboot laten liggen, hij was leeggelopen en zat onder de modder en vol slakken, maar er lag wel een peddel in. Zo ging het. Hij trok de badkuip het water in, zocht eerst staand evenwicht en ging er uiteindelijk in zitten. Sjamasj sprong achter hem aan. Kennelijk stond er stroming op het meer, een lichte, een verraderlijk lichte stroming, maar het stroomde wel, want aan de ene kant liep er Rijnwater in en aan de andere kant liep het er weer uit, zonder stroming had dat niet gekund. Dus als hij bleef liggen, in de witte badkuip bleef liggen, de hond op zijn voeten, dan zou hij het wijde meer over drijven, voorbij Rorschach, voorbij Konstanz, voorbij het eiland Reichenau met zijn boomgaarden en moestuinen en zijn klooster, tot aan de Rijnwaterval in het Zwitserse kanton Schaffhausen. Daar zou hij in de ijzeren badkuip over de bulderende waterval naar beneden donderen en het misschien nog overleven ook. Ik, zijn zus, had in mijn keuken een foto van de waterval bij Schaffhausen op de koelkast hangen, daar keek hij steeds weer naar als hij bij me op bezoek was.

Mijn man, ik bedoel mijn tweede man, Michael, waar ik nog altijd mee getrouwd ben, heeft Richard goed gekend. Kort nadat wij elkaar hadden leren kennen en verliefd op elkaar waren geworden, raakten ze bevriend, ik denk dat Michael hem beter kende dan ik. Na Richards dood zei hij: 'Ik ken niemand die het leven zo onbelangrijk vond als Richard.' Ik vroeg hem waarom hij dat uitgerekend nu moest zeggen, ik was kwaad, zulke dingen wilde ik niet horen. Zijn antwoord: 'Hij had het interessanter gevonden in een badkuip over de Rijnwaterval naar beneden te stor-

ten, dan belangrijker het te overleven.’ Die zinsbouw was typerend voor mijn broer – Michael citeerde hem.

Richard was mager en fijngebouwd, als kind had hij de Engelse ziekte gehad, rachitis. Misschien door kalkgebrek of een tekort aan vitamine D. Als hij liep, sleepten zijn benen naar binnen. Niet sleets, eerder nonchalant. Alsof hij geen doel had. Alsof zijn benen geen doel hadden. Alsof hij nooit haast had. Zijn hoofd had een doel, maar ook lang niet altijd. We zaten een keer een western met John Wayne te kijken op mijn kleine zwart-wit-tv. Toen de held een modderige straat overstak naar een saloon, zei ik: ‘Zo loop jij, Richard, precies zo!’ Precies zo liep hij niet, maar wel bijna.

Hij had vast moeite om in de badkuip zijn evenwicht te bewaren. Hij wist dat in de baggergaten bij het meer het water meteen heel diep werd en dat hij moest zwemmen als hij zou omslaan. En zwemmen kon hij niet goed. Hij zei: ‘Ik kan goed zwemmen, maar alleen waar ik nog kan staan.’ Dus kon hij niet zwemmen. Ik kan het ook niet. We zouden dat nooit toegeven. We verdronken nog liever. Ook nu valt het me nog zwaar het op te schrijven. Richard kiepte uit de badkuip, misschien wilde hij zeerovertje spelen, Jim Hawkins uit *Schateiland* van Robert Louis Stevenson, dat was een van zijn lievelingsboeken, hij had het in een boekhandel op het eiland Lindau gejat, hij zei: ‘Het zou stijlloos zijn, dat boek aan vaste wal, en het dan nog te kopen ook.’ Hij wilde Jim Hawkins spelen, zoals die in de mast klimt, Israel Hands met zijn mes dwars in zijn mond achter hem aan. Richard was een volwassen jongeman, maar de helft van zijn dagen was hij niet Richard de zetter, maar een willekeurige ander, degene die zijn fantasie toevallig voorschreef, zodat hij die-

gene de saaie werkelijkheid in zou vertellen – of eruit juist. Hij viel in het water. Roeide met zijn armen. Proestte, hijgde, slikte. Hij riep Sjamassj. Die vanuit de badkuip naar hem keek, een privégod die niet hielp, die zingen en praten mischien uit elkaar kon houden, maar praten en schreeuwen niet. Het had, zoals een heleboel voor- en nadien, het einde van mijn broer kunnen zijn.

3

Maar dat was het niet.

Er zat namelijk een jonge vrouw, zwanger, en met een kleuter tussen haar benen, de rug tegen haar buik geleund, op een gouden reddingsdeken – die had ze zich cadeau laten doen door een vriendelijke dienstplichtige in het ziekenhuis waar ze naartoe was gebracht, vijf jaar daarvoor, een eerste leugenachtig avontuur, koude chantagerillingen, net vijftien was ze geweest, de dienstplichtige was verliefd op haar geworden, ze had met hem afgesproken, was zwanger van hem geraakt, had een abortus gehad en hem weggejaagd, de gouden deken koesterde ze sindsdien als een trofee. Hoe dan ook, deze jonge vrouw zag Richard. Die uit alle macht trappelde. Zij, die kon zwemmen. Ze zette haar kind neer en commandeerde het niet te bewegen en op mama te wachten en heel goed op te letten wat mama nu ging doen, daar kon het wat van leren. Ze wikkelde de gouden deken om de beentjes van het kind, in alle rust, zolang die vent daar schreeuwde was hij nog niet verzopen en redding in hoogste nood is dubbele redding. Ze gooide haar kinderluchtbed in

het water en zwom ermee naar mijn broer, commandeerde nu ook hem. Ze commandeerde hem zich eraan vast te houden en er met zijn borst op te gaan liggen. Wat hij ogenblikkelijk deed. En hij glimlachte haar meteen al toe – de zwangere vrouw met de zongebruinde huid die Kitty heette, Katharina eigenlijk, maar Kitty vond ze exclusiever klinken.

‘Gered,’ zei ze. Meer niet.

Niet zolang ze nog in het water lagen. Ze had kwebbelneigingen. Maar ze werkte aan haar karakter. Kunnen zwijgen betekent: mysterieus zijn. Ze vond zichzelf niet mysterieus, maar wie doet dat ook, het volstaat als anderen dat doen. Ze liet haar kleine tanden zien, die goed bij haar kleine handen pasten en wel melktanden leken, wat onmogelijk was, Kitty was twintig – hoor, zoals Richard me later te verstaan gaf, ‘maar in haar hart minstens dertig, waarschijnlijk veertig, zo niet vijftig of zestig en meer’. Haar haar, blond, plakte natgrijs aan haar mooie ronde hoofd en haar wenkbrauwen onder haar onberispelijk ronde voorhoofd waren ook natgrijs, haar ogen zo blauw dat ze, zoals Richard zei, ‘de Afrikanen de stuipen op het lijf zouden jagen’.

‘Dank je wel,’ zei hij.

Ze zwom terug naar de kant. Behoorlijk tevreden met zichzelf. Levensredster en mysterieus. Ik heb ook nog alle reden om haar te bedanken – met ‘nog’ bedoel ik: op dit punt in het verhaal.

‘Kun je niet zwemmen?’

‘Tuurlijk kan ik zwemmen.’

‘En waarom kon je dan zonet niet zwemmen?’

‘Ik had een kikkervisje ingeslikt.’

‘Wat?’

‘Bij het zwemmen. Of bij het duiken eigenlijk.’

Hij lag in het water, steunde met zijn elleboog in het grind aan de kant, hief zijn hoofd op, keek naar de hemel boven het groen en dacht: geluk gehad. Hij wilde met zijn buik en zijn benen in het water blijven, het water was zijn domein, het land het hare. Zo, dacht hij, hoefde hij zijn levensredster verder niet te bedanken.

‘Ik was half gedoken en toen kwam dat kikkervisje er ineens aangezwommen.’

‘Wat is half gedoken?’

‘Dat is een vakterm.’

‘Die vakterm heb ik nog nooit gehoord.’

‘Het is een uit het Frans vertaalde vakterm.’

‘Dat geloof ik niet. En toen?’

‘Toen slikte ik dat kikkervisje in.’

‘Wat?’

‘Gewoon ingeslikt. Met water. Zoals je een pil doorslikt.’

‘Heb jij bij het duiken dan je mond open? Dat het zo naar binnen kon zwemmen, dat kikkervisje?’

‘Om lucht uit te blazen.’

‘Waarom blaas jij lucht uit als je duikt?’

‘Dat doe je bij de halve duik. Ja, bij de halve duik doe je dat.’

‘Dat geloof ik niet. Waarom zou je dat doen?’

‘Minder opwaartse druk. Daarom.’

‘Heb ik nog nooit gehoord.’

‘Zo heet dat.’

‘Is dat ook een vakterm?’

De ontrouwe Sjamasj was direct uit de badkuip gesprongen en zat al naast het kind op de gouden reddingsdeken.

Hij sjarde aan het proviand en at de worst uit het broodje dat het meisje hem voorhield, geen mens die zich eraan stoorde.

‘Dat is geen mooie hond,’ zei Kitti.

‘Dat is relatief,’ zei Richard.

‘Wat is er relatief aan zo’n lelijke hond?’

‘Waar hij vandaan komt vinden ze zulke honden heel mooi.’

‘Kan ik me niet voorstellen. Waar komt hij vandaan?’

‘Uit Timboektoe.’

‘Dat geloof ik niet. Zulke honden heb ik al vaak gezien. Je ziet ze bij elke pishoek.’

‘Ze lijken hier wel op die uit Timboektoe, dat geef ik toe. Maar ze zijn totaal anders.’

‘En wat kan hij?’

‘Niks.’

‘Wat niks?’

‘Hij kan niks. Helemaal niks. Hij is gewoon een hond.’

‘Als hij helemaal niks kan, waarom heb je er dan niet meteen een van hier genomen?’

‘Ik zou kunnen zeggen dat hij is komen aanlopen.’

‘En waarom zeg je dat niet?’

‘Omdat dat niet waar is. Wil je de waarheid weten?’

‘Eigenlijk niet. Ik geloof dat hij me niet interesseert. Dat hele beest interesseert me niet.’

‘Wat bedoel je als je zegt dat ze in haar hart dertig of veertig is, zo niet vijftig of zestig?’ vroeg ik toen Richard, helaas pas veel later, het meeste was al te laat, over Kitti vertelde.

Daar reageerde hij niet op. Ik had het antwoord zelf kunnen geven, nog voor ik Kitti leerde kennen. Hij bedoelde

dat hij haar niks kon wijsmaken. Zijn verhalen werkten niet bij haar. Hij kon haar niet betoveren zoals hij altijd iedereen kon betoveren. Hij kon haar niet bang maken als het licht uit was. Ze geloofde niet dat hij 's nachts in een seriemoordenaar veranderde waar hij ook zelf bang voor was. Of in een weerwolf. Ze geloofde niks van wat hij zei. Ze geloofde niet dat Sjamasj tegelijk een Afrikaanse woestijnhond en een hyena was en dat hij hem van een dealer had overgenomen voor de prijs van een middenklasse-auto, een speurhond die niet alleen drugs van verre rook, maar de politie ook. Ze wond zich niet op als hij sterke verhalen vertelde, ze zei gewoon: 'Dat geloof ik niet.' Punt. Er hebben zoveel meisjes en vrouwen een oogje op mijn broer gehad, en ook een paar mannen, allemaal omdat hij ze betoverde met zijn hak-op-de-tak-verhalen, ook als ze ze niet geloofden lieten ze zich erdoor meeslepen. Wat een poëtische ziel, dachten ze, en dat zo'n ziel hulp nodig had en dat zij hem die wilden geven, het liefst exclusief. Meer dan zijn verhalen had mijn broer niet te bieden. Geen geld en ook niet de ambitie daar ooit veel van te krijgen, geen eerzucht. Hij was een knappe vent met mooie krullen, zijn gezicht smaller dan dat van Alan Wilson, karakterologisch behept met dezelfde ongevoeligheid voor mode als de muzikant die in verfomfaaide gabardinebroeken met hanenpootpatroon het podium op sjouwde waar zijn collega's in strakke zwarte latexbroeken rondsprongen. Richard glimlachte naar vrouwen, hij liet zijn scheve snij tand zien, maar zich uitsloven heeft hij nooit gedaan.

Op een gegeven moment zei hij: 'Ze is jonger dan ik, maar ze heeft veel meer meegemaakt, ik zal haar nooit inhalen.'

Waarom wilde Kitti hem? Als ze zich toch niet liet betoveren. Hij zei een keer tegen me: ‘Seks interesseert me niet.’ Ik vroeg – een merkwaardige vraag, ik geef het toe: ‘Waarom interesseert seks je niet?’ Zijn antwoord: ‘Te weinig verrassing.’

4

Kitti nam hem. Al toen hij in het water lag te trappelen en proesten en zijn hond om hulp riep, zette ze hem op de lijst met mannen die in aanmerking kwamen als invalvader voor haar ongeboren kind en het kleintje op de gouden deken.

‘Kom toch uit het water,’ zei ze. ‘Je bent nu gered. Kom bij ons op de deken!’

Richard geneerde zich omdat hij bloot was.

Kitti trok haar badpak uit, eentje uit één stuk, haar buik bolde al flink en duwde haar navel naar buiten, dat hoefde niet iedereen te zien. ‘Nou zie je me zoals ik ben,’ zei ze, ‘nou wil ik jou ook zien zoals je bent.’

Zo stonden ze bloot tegenover elkaar. De zwemster en de niet-zwemmer. De dunne man met zijn witte huid en de zongebruinde vrouw met haar buik als een kogel die naar buiten wilde. Ze kledde nu ook haar kind uit, dat ze Putzi noemde, het had alleen een rood, wollen onderbroekje aan, een zwart pluizenbolletje met een bruin gezichtje eronder waar de ogen uit fonkelden, wat er een beetje boos uitzag, maar niet boos was, helemaal niet zelfs.

‘Kom, Putzi,’ zei ze, ‘kom naast mama staan!’